

การบูรณาการองค์ความรู้หลักการและ
วิธีปฏิบัติตามแนวทางศาสนา
เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพ*

The Knowledge Integration of Principles and
Practicing According to Religious Way for
Developing Peace Building Process

พระมหาดวงเด่น ธิตญาโณ (ตุนิน)¹, พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน)

พระมหาดนัย อุปวตฺตโน (ศรีจันทร์) และ พระวีระศักดิ์ ชยธมฺโม (สุวรรณวงศ์)

Phramaha Duangden Thitaṅṇo (Tunin)¹, Phrapalad Somchai Payogo (Damnoen),

Phramaha Danai Upawattano (Srichan) and

Phra Weerasak Jayadhammo (Suwannawong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Email: deeden108@gmail.com



บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพตามหลักศาสนาต่างๆ 2) เพื่อเปรียบเทียบหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาต่างๆ 3) เพื่อบูรณาการหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพในศาสนาต่างๆ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสาร ประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับศาสนาต่างๆ

ผลการวิจัย พบว่า

1) หลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพตามหลักศาสนาต่างๆ โดยศาสนาต่างๆ ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของมนุษย์ที่มีปรารถนาความสงบปลอดภัย และความสุขในชีวิต โดยไม่ใช้ความ

*ได้รับการสนับสนุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย MCU RS 610759008

Received January 12, 2018; Accepted May 28, 2018.

รุนแรงต่อกัน ข้อเรียกร้องหรือความต้องการสันติภาพเกิดจากสภาพสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากภูมิ
 ขึ้นมากมายในหลายสังคม ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างองค์กร และจนถึง
 ความขัดแย้งระหว่างประเทศ มีการรบพุ่งกัน ต่อสู้กันจึงเกิดเป็นสงคราม

2) จากการเปรียบเทียบหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาต่างๆ พบว่า
 ศาสนาต่างๆ ให้คุณค่าและความสำคัญของศาสนาเพื่อให้เกิดสันติทั้งภายนอกและภายใน แต่อย่างไรก็ตาม
 การมีความเข้าใจในแต่ละศาสนาจะทำให้เกิดการปรับตัว หรือปฏิบัติ และนำคำสอนทางศาสนามาใช้ให้เกิด
 สันติสุขต่อสังคมในหลายมิติได้ โดยการดำรงรักษาความบริสุทธิ์ของคำสอนไว้

3) จากการบูรณาการหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพในศาสนาต่างๆ พบว่า
 วัตถุประสงค์แท้จริงส่วนหนึ่งของแต่ละศาสนา คือเพื่อให้พึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่าง
 หากแต่จะพึ่งวัตถุภายนอกใน อย่างไรก็ตามหากมีการพึ่งพิงในด้านที่จำเป็นคือ ต่อสุขภาพ อนามัย หรือด้าน
 ปัจจัย 4 แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ

คำสำคัญ: การบูรณาการองค์ความรู้; วิธีปฏิบัติตามแนวทางศาสนา; กระบวนการสร้างสันติภาพ

Abstract

This Research has three objectives; 1) To study the principle and the practical method for making the peace by various religions, 2) To compare the principle and the practical method for making the peace between various religions, 3) To integrate the principle and the practical method for making the peace in various religions. This research is a qualitative study from the document consisting of the primary source, secondary source, and from interviewing the experts who have the mastery knowledge in various religions.

The results found in this research are:

1) For the principle and the practical method for making the peace by various religions, they give the significance on the goal of human beings who has a desire to have serenity, safety, and happiness in life without using any violence towards each other. The request or demand to have peace originates from the state of conflict circumstances that has occurred tremendously in different society. Not for the fact that it is the conflict between individuals, conflict between organizations, and up to the conflict between countries. There are fighting a battle till making a war.

2) From the comparison of the principle and the practical method for making the peace between various religions, it was found that religions give value and importance of religion in order to have both the inner peace and the outer peace. However, with the understanding in each religion, it would initiate an adaptation or practice. Then, it would bring the religious teaching to make use for creating peace towards the society in different dimensions by preserving the purity of the teaching.

3) From an integration of the principle and the practical method for making the peace in various religions, it was found that part of the real objective in each religion is the self-reliance without any relying on all outside materials but the inner one. However, there is some reliance which is necessary to health, sanitation or the 4 basic necessities, but it is not for seeking to lead astray the mind to gather more until there is no sufficiency.

Keywords: Knowledge Integration; Practicing According to Religions; Peace Building Process

บทนำ

ศาสนากับสันติภาพนับว่าเป็นประเด็นที่สังคมคาดหวัง ความปรารถนาที่จะให้ศาสนาเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพและจัดการความขัดแย้งในสังคม เพราะเมื่อเกิดความขัดแย้งมักจะตามมาด้วยความรุนแรง ความรุนแรงจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในจำนวนทางเลือกมากมาย เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Yuri, 2004) ในอดีตการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มักนิยมเลือกที่จะใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการตอบโต้ความรุนแรง (Janchildfa, 2006) เป็นการใช้ความรุนแรงที่เหนือกว่า ซึ่งจะยกระดับไปสู่การฆ่าหรือทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจัดว่าเป็นวัฏจักรแห่งความหายนะนี้จะไม่มีความจบสิ้น トラบิตที่สังคมยังยอมรับว่าการใช้ความรุนแรงคือวิธีแก้ปัญหาอาชญากรรม ผลก็เป็นเหตุให้มีการสร้างและปรับปรุง กองกำลังทหาร และยุทธโศปกรณ์ เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศ (Khandi, 2010)

สำหรับพระพุทธศาสนาได้นำเสนอรูปแบบการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งหลักธรรมข้อนี้ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ทำให้รู้เท่าทันชีวิต ไม่หลงมกมาย มุ่งความสำเร็จ คือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หรือ หลักไตรสิกขา (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996; Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto, 2015) ที่จะช่วยให้มนุษย์เกิดสันติภาพภายนอกและสันติภาพภายใน สิ่งที่พระพุทธศาสนาเน้นให้เห็นความสำคัญของสันติภาพในระดับภายนอกนั้น เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่สันติภายใน โดยพัฒนาในระดับศีลอันเป็นพื้นฐานไปสู่ระดับสมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นสันติภาพในระดับสูงหรือเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะว่า “ความขัดแย้งเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างปัจจัยภายใน คือ กุศลมูลและอกุศลมูล รวมถึงตัณหา ทิฐิ และมานะ ผวนกับปัจจัยภายนอก คือ ข้อเท็จจริง ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ ค่านิยม โครงสร้างที่ไม่เหมาะสม (Phramaha Hansa Dhammhaso, 2011)

ในขณะที่ศาสนาคริสต์ บีช็อบคาร์ลอส ฟิลิป ซีเมเนส เบโล ได้กล่าวถึงบริบทของ Christian spirituality ศาสนศาสตร์เชิงจิตวิญญาณจำแนกความแตกต่าง ระหว่างสันติภาพของบุคคลหรือสันติภาพภายใน กับสันติภาพของสังคมหรือสันติภาพภายนอกไว้ว่า สันติภาพของบุคคลนั้นเป็นความสงบสุขที่ถือกำเนิดจากจิตวิญญาณภายในและการตระหนักรู้ถึงสัมพันธ์ภาพของตนกับพระเจ้าและกับผู้อื่น ส่วนสันติภาพทางสังคมนั้น เป็นการอยู่ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบทางสังคมอย่างสงบ สำหรับศาสนาอิสลามสอนให้มีศรัทธาบริสุทธิ์ ยอมรับในเอกภาพของพระศาสดา และมีจุดมุ่งหมายให้สร้างคุณภาพของชีวิต คือ วัตถุและจิตใจโดย ชี้นำให้มนุษย์ปฏิบัติตามเพื่อสันติสุข ทั้งด้านจิตใจและการดำรงสันติภาพระหว่างเพื่อนมนุษย์ สุขชาติ เศรษฐมาลี ได้ศึกษาถึงความรุนแรง สันติภาพและความหลากหลายในโลกอิสลาม ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงคำสอนอิสลามเป็นแหล่งคุณค่าของการสร้างสันติภาพ เช่น คุณค่าเกี่ยวกับความยุติธรรม คุณธรรมความดีงาม และการใช้ทรัพยากร ล้วนเป็นคุณค่าสากลที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของกรอบคิดและยุทธวิธีในการสร้างสันติภาพ ส่วนศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู สอนให้รักษาและปฏิบัติหน้าที่ระหว่างบุคคลต่อบุคคลด้วยการกระทำตามหน้าที่ตามหลักอาศรม 4 การพูดที่ดีต่อกัน การเสียสละ ซื่อตรงต่อมิตร มุ่งเสียสละ

ชีวิต เพื่อชาติ เพื่อธรรม ศาสนาฮินดูสอนให้รักสันติภาพไม่ใช้ความรุนแรง ไม่ทำร้ายกัน ให้กระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น และสำหรับศาสนาซิกข์ได้เห็นบริบทของสันติภาพจากความพยายามของคุรุนานักที่พยายามพัฒนาศาสนาที่รวมจิตวิญญาณของศาสนาฮินดูและอิสลามเข้ามาไว้ด้วยกัน ดังนั้นศาสนาซิกข์จึงเป็นศาสนาที่ประนีประนอมศาสนาต่างๆ ในอินเดีย โดยเฉพาะศาสนาฮินดูกับศาสนาอิสลามเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพหรือความเป็นอันเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งสันติภาพที่แท้จริง (Online, 2016)

สันติภาพจึงเป็นภาวะที่คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขเป็นภาวะที่มนุษย์มีความต้องการเป็นภาวะที่ไม่ทำร้ายหรือใช้ความรุนแรงต่อกันเป็นเกณฑ์ในการให้อภัย (Phramaha Khwanchai Kittimethi (Hemprapai, 2017) ในอีกมิติหนึ่งหากระบบความขัดแย้งไม่ให้เห็นแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงก็ถือว่าความขัดแย้งยังอยู่ในฝั่งเดียวกันกับสันติภาพ แต่เมื่อใช้ความรุนแรงครั้งใดก็แสดงว่าความขัดแย้งกับสันติภาพถูกความรุนแรงกีดกันออกจากกัน จึงทำให้มองเห็นความเป็นอื่นหรือสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามนอกจากนี้สันติภาพ ยังรวมความถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมวลมนุษยชาติ ความร่วมมือที่จะจัดการความเห็นแก่ตัว เพื่อเป็นความหวังในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” (Subpityakul, 1999) ลดความเห็นแก่ตัว รักคนอื่นเหมือนกับรักตนเอง ความเชื่อเรื่องสันติภาพจึงเป็นการร่วมมือกันช่วยเหลือผู้ที่อ่อนด้อยกว่า (Chavalitthamrong, 2003) เพื่อให้ผู้ที่ด้อยกว่าทั้งทางกำลังอำนาจ เศรษฐกิจ และสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่มั่งคั่งอำนาจเหนือกว่าได้ เป็นการทำให้เกิดการแบ่งปันและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เป็นสันติภาพในมิติความดี ความงามและความจริง เป็นเป้าหมายแห่งชีวิต เป็นความสุขที่ได้รับสนองตอบทางกายภาพสมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4

เมื่อสันติภาพเป็นความคิดสร้างสรรค์ เป็นความจริงทางประวัติศาสตร์ที่ยืนยันว่าภาวะของสันติภาพเป็นสิ่งที่อยู่จริง ไม่ใช่เพียงจินตนาการที่เพ้อฝัน เพราะมนุษยชาติมุ่งหวังที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเป้าหมายของชีวิตและสังคม แม้แต่สัตว์ก็ต้องการจะมีชีวิตที่มีความสุข เป็นเป้าหมายสาธารณะที่ชีวิตต้องการอยากจับต้อง และพยายามแสวงหา สันติภาพจึงเป็นยอดปรารถนาของคนทั้งปวง โดยไม่จำกัดเพศ วัย อาชีพ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา หากไม่มีสันติภาพก็จะทำให้เกิดความรุนแรงการทำร้ายเบียดเบียนกันด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีและวิธีการหรือกระบวนการสร้างสันติภาพของแต่ละศาสนา คือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ เพื่อเปรียบเทียบหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาต่างๆ พร้อมทั้งบูรณาการหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพของศาสนาต่างๆ ให้ครอบคลุมทุกด้าน ด้วยหวังให้เป็นแนวทางหรือรูปแบบการจัดการความขัดแย้งหรือชุดของวิธีคิดใหม่ๆ เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งและสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพตามหลักศาสนาต่างๆ
2. เพื่อเปรียบเทียบหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนา ต่างๆ
3. เพื่อบูรณาการหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพในศาสนาต่างๆ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎี หรือหลักการเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสันติภาพในศาสนา พุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ กล่าวคือ เป็นการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาด้านแนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง และขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อสร้างสันติภาพ พร้อมทั้งถอดบทเรียนจากเหตุการณ์ในแต่ละศาสนา ว่ามี ลักษณะรูปแบบแนวทางการสร้างสันติภาพที่แตกต่างหรือสอดคล้องกันอย่างไร มีหลักการและขั้นตอน ใดบ้าง ซึ่งการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพภาคสนาม (Qualitative Field Research) ดังนั้น จึงมุ่งอาศัยข้อมูลจากเอกสารและคำสัมภาษณ์ของแต่ละศาสนา พร้อมทั้งการสัมภาษณ์ผู้นำในแต่ละศาสนา กล่าวคือ

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ จากคำสัมภาษณ์ของแต่ละศาสนา เช่น พระไตรปิฎก เป็นต้น ซึ่งมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุขหรือสันติภาพ
2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา และหนังสือ หรือตำราคำภีร์ ที่ได้ทำการแปลหรืออธิบายความหมายของคำสอนในแต่ละศาสนา รวมทั้งเอกสาร วารสารบทความ และ ข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องด้านสันติภาพของแต่ละศาสนา

ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะต้องทำการสัมภาษณ์นักการศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ ฮินดู เพื่อค้นหาและตรวจสอบข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติภาพของแต่ละศาสนา ซึ่งนักการศาสนาดังกล่าวได้อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดเขตพื้นที่ เพื่อการสัมภาษณ์นักการศาสนา ได้แก่ เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร การสัมภาษณ์นักการศาสนานั้นจะเน้น การสัมภาษณ์นักการศาสนาทั้ง 5 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์

ขอบเขตด้านเวลา

ในการศึกษาและสัมภาษณ์นักการศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ เพื่อการค้นหาและ ตรวจสอบหลักการ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติภาพของแต่ละศาสนา ซึ่งจะต้องใช้ระยะเวลา ในการดำเนินการทั้งหมด 6 เดือน กล่าวคือ

ระยะที่ 1 ระยะเวลาในการรวบรวมเอกสาร 4 เดือน ตั้งแต่ กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2559

ระยะที่ 2 ระยะเวลาภาคสนาม เพื่อการสัมภาษณ์นักการศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ เป็นเวลา 2 เดือน ตั้งแต่ มิถุนายน-กรกฎาคม 2559

ระยะที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดสันติภาพในระหว่างศาสนา เพื่อค้นหาหลักการ รูปแบบ แนวทาง หรือ หลักเกณฑ์ในการสร้างสันติภาพในระหว่างศาสนาที่เป็นมาตรฐาน ที่เป็นที่ยอมรับกันได้ ทุกฝ่าย ใช้เวลาศึกษา 1 เดือน คือ สิงหาคม 2559

ระยะที่ 4 สรุปเนื้อหา บูรณาการและนำเสนอองค์ความรู้ แนวคิดและวิถีปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพ โดยอาศัยหลักเกณฑ์มาตรฐานปฏิบัติในมิติของศาสนา ใช้เวลา 1 เดือน คือ กันยายน 2559

ระยะที่ 5 นำเสนอร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตุลาคม 2559

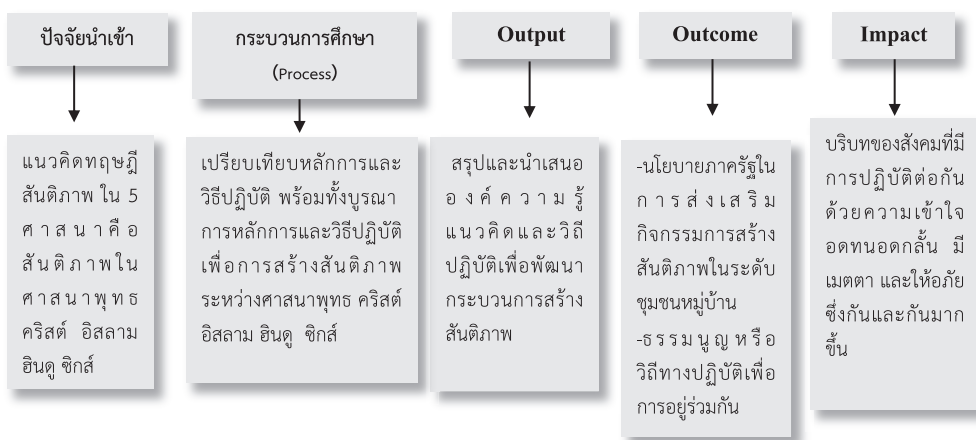
กรอบกระบวนการการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการองค์ความรู้หลักการ และวิถีปฏิบัติตามแนวทางศาสนา เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Document Research) โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. **ขั้นตอนที่ 1** ขั้นรวบรวม และศึกษาข้อมูลแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเสริมสร้างสันติภาพของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารทั้งที่เป็นตำรา คัมภีร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และทำการสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลจากผู้นำในแต่ละศาสนาเพื่อยืนยันความถูกต้องในหลักการคำสอน หรือวิธีการเพื่อสันติภาพในมิติของศาสนานั้นๆ

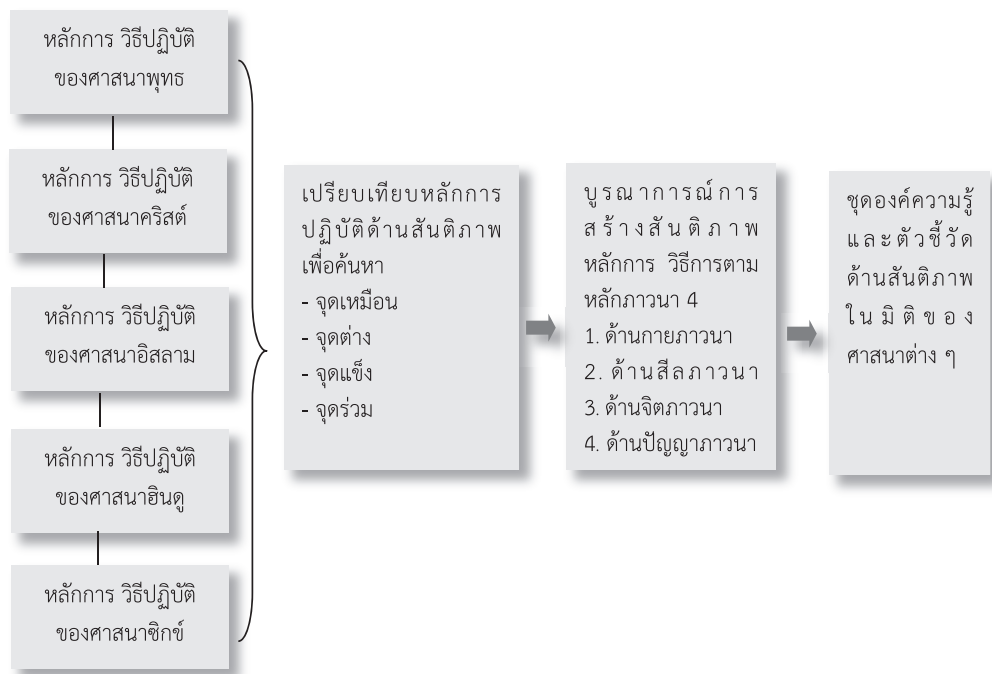
2. **ขั้นตอนที่ 2** ขั้นทำการเปรียบเทียบหลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ ทำการแยกแยะ จัดประเภท เปรียบเทียบความแตกต่างของเนื้อหา อรรถาธิบาย ตีความ สังเคราะห์ และหาจุดร่วมที่เหมาะสมในการประยุกต์ใช้ เพื่อกำหนดรูปแบบ แนวทางวิธีการที่นำไปใช้เพื่อเสริมสร้างสังคมสันติสุข

3. **ขั้นตอนที่ 3** ขั้นการบูรณาการและนำเสนอองค์ความรู้ หลักการและวิถีปฏิบัติเพื่อพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพของศาสนาต่างๆ และทำการนำเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางต้นแบบแห่งการนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องหรือเหมาะสมกับสภาพปัญหาและวิกฤตของสังคม ทั้งหมดสรุปเป็นกรอบให้เห็นภาพได้ดังนี้



แผนภูมิที่ 1.1 กรอบกระบวนการการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ผลการวิจัย

1. หลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพตามหลักศาสนาต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า

บริบทของแนวคิดสันติภาพ ความเป็นจริงธรรมชาติของมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหมด ต่างก็ปรารถนาความสงบปลอดภัย และความสุขในชีวิต ความสุข คือ นัยยะแห่งสันติภาพ คำว่าสันติภาพจึงมีความหมายและขอบเขตกว้างขวางกว่าภาวะปลอดสงครามหรือสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง กล่าวคือ มนุษย์มีความขัดแย้งกันได้ ก็ไม่ได้หมายความว่ามนุษย์ขาดสันติภาพ ตรงกันข้ามที่ไม่เลือกใช้อำนาจรุนแรงในการจัดการกับความขัดแย้ง กล่าวโดยรวมแล้ว สันติภาพเชิงอุดมการณ์หรืออุดมคติที่ปราศจากความขัดแย้ง กับสันติภาพที่ไม่ได้ปฏิเสธความขัดแย้ง และเป็นสันติภาพในระดับที่อยู่กับความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อกัน ข้อเรียกร้องหรือต้องการสันติภาพเกิดจากสภาพสถานการณ์ความขัดแย้งเกิดปรากฏขึ้นมากมายในหลายสังคมไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ความขัดแย้งระหว่างองค์กร จนถึงความขัดแย้งระหว่างต่อสู้อย่างถึงกันจึงเกิดเป็นสงคราม ลักษณะและประเภทของความขัดแย้งมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (การกระทำ) ของบุคคล ความขัดแย้งเป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่มีความคิดเห็น

คำนิยม และ เป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกัน ความขัดแย้งดังกล่าวอาจจะสะท้อนออกมาใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะเชิงบวก และลักษณะเชิงลบ

แนวคิดทฤษฎีว่าด้วยสันติภาพ สันติภาพ หมายถึง ความสงบ เป็นสภาพการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้กำลังสภาวะที่ปราศจากความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงในมิติต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วทำให้สังคมปราศจากสันติสุข สันติภาพมีอาจเกิดขึ้นได้ด้วยความบังเอิญ แต่เกิดขึ้นได้จากกระบวนการหรือวิธีการที่เป็นระบบและรูปแบบชัดเจนและพิสูจน์ได้ กล่าวคือ สันติภาพเกิดขึ้นได้ต้องใช้สันติวิธี นอกจากนี้สันติภาพยังหมายรวมถึงหนทางหรือแนวทางที่จะกระทำ วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ เช่น เจริญสงบศึกโดยสันติวิธี สันติวิธีมีหลายความหมาย ได้แก่ “วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง วิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต” “สันติวิธีเป็นวิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ” ดังนั้น สันติวิธีจึงหมายถึงวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อมในการบริหารจัดการชีวิตของตนเองและสังคม เป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งได้ด้วยความสงบและไม่ใช้ความรุนแรง รวมไปถึงการใช้ชีวิตด้วยสันติวิธี สันติภาพในมิติของนักวิชาการ การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าสันติภาพเกิดจากความรู้ความตั้งใจในการที่จะสร้างให้เกิดขึ้น กล่าวคือ การสร้างสันติภาพเป็นทฤษฎีที่มีหลักการหรือขั้นตอนวิธีการ เป็นกระบวนการและแนวทางที่แน่นอนและหลากหลาย ดังที่ปรากฏให้เห็นในสังคมโลก 3 แนวทาง หรือ 16 วิธีการ ได้แก่ การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางการทูต หรือ การจัดการความขัดแย้งโดยวิธีทางกฎหมาย ทางเลือกเชิงสันติอื่น เป็นต้น

สันติภาพในมิติของศาสนา ศาสนาเป็นความเชื่อถือของมนุษย์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ทุกศาสนาล้วนมุ่งสอนให้คนเป็นคนดี สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข อุดมการณ์ของการก่อตั้งศาสนาเป็นไปเพื่อให้โลกสงบร่มเย็น อุดมการณ์ของศาสนาไม่ใช่เพื่อทำลายล้าง แต่เป็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ หรือระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่รอบตัว คุณค่าของศาสนาย่อมมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในอันที่จะเข้าไปช่วยฟื้นฟู และเชื่อมสมานสังคมโลกให้สามารถปรับวิธิตัด และทำที่ของการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สามารถยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา อุดมการณ์และความเชื่ออย่างมีสติ การการสร้างสันติภาพในมิติของศาสนา 5 ศาสนา กล่าวคือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ ฮินดู เพื่อเป็นทางเลือกและทางรอดของสังคมโลกในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เพราะแม้ว่าโลกจะก้าวไกลไปขนาดไหน ศาสนาก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์ชนิดที่ไม่อาจมองข้ามได้ ดังนั้น สันติวิธี ในมิติของศาสนาจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน และจะเป็นพื้นฐานแห่งสันติภาพที่ยั่งยืน

การสร้างสันติภาพหรือสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์นั้นมีหลากหลายวิธีและหลากหลายองค์กร แต่สันติภาพก็เชื่อว่าเกิดขึ้นได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้น มิติสันติภาพควรจะมีมิติของศาสนาด้วย ด้วยว่ามนุษย์ส่วนใหญ่ต่างก็นับถือศาสนาเป็นวิถีชีวิตอยู่แล้ว อีกอย่างหนึ่งศาสนานั้นต่างมีเป้าหมายและปณิธานในการก่อตั้งก็เพื่อสร้างความสุขให้แก่มนุษย์ ดังนั้นเราควรมาช่วยกันค้นหาเครื่องมือหรือแนวทางการสร้างสันติภาพ

จากบริบทของแต่ละศาสนา ความจริงหากศาสนาไม่สามารถที่จะทำให้ผู้นับถือมีความสุขในการอยู่ร่วมกัน หรือการดำเนินชีวิต ไม่สามารถลดความหวาดระแวง และหวาดกลัวต่อมนุษย์ด้วยกันแล้ว คุณค่าของศาสนา ย่อมลดน้อยลงไป ดังนั้นนอกจากจะเป็นการอาศัยศาสนาเป็นทางเลือกแล้ว ในอีกด้านหนึ่งยังช่วยให้ทุกคนที่ นับถือศาสนาได้หันไปศึกษาศาสนาของตนให้ถ่องแท้ ให้เข้าใจศาสนาของตนได้อย่างลึกซึ้ง ด้วยเชื่อว่า เมื่อ ทุกคนเห็นคุณค่าของศาสนาที่สามารถสร้างสันติภาพได้ ก็จะพยายามศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงเนื้อแท้ หรือแก่นแท้ของศาสนา เมื่อทุกคนให้ความสำคัญต่อศาสนาก็ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่าทุกคนย่อมค้นพบ ช่องทางการเข้าถึงความสุข เพราะว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนมีนัยที่มุ่งเน้นให้มวลมนุษยชาติอยู่ร่วมกันอย่าง สงบ และสันติ อีกทั้งเป็นไปเพื่อการสนับสนุนและส่งเสริมแนวทางสันติภาพ สันติวิธีความสมานฉันท์ และ ความปรองดองของคนในชาติและสังคมโลก

การให้ความสำคัญต่อศาสนาย่อมเป็นการยืนยันยึดในคำสอนและช่วยกันเผยแผ่คำสอนที่สร้างสรรค์ สันติภาพให้กว้างขวาง ด้วยว่าถ้าศาสนามีคนศึกษาหรือรู้ร่น้อยย่อมเป็นเหตุให้คนบางคนทำการบิดเบือนหรือ แปรรูปคำสอนหรือหลักการทางศาสนาที่ทรงคุณค่าไปสู่การรับใช้อุดมการณ์ ผลประโยชน์ความต้องการ และ อำนาจของกลุ่มตน หรือองค์กรของตน ซึ่งศาสนาอาจตกเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้สร้างความขัดแย้งได้ ดังนั้น มิติของสันติภาพทางศาสนาย่อมมีแน่นอน เพียงแต่ไม่ได้รับการเผยแผ่ให้แพร่หลาย ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ศาสนาบุคคลหรือองค์กรทางศาสนาต่างก็ต้องพยายามชักนำ และชักพาให้ศาสนิกที่เคารพศรัทธาและนับถือ ให้หลุดออกไปจากกับดักของความขัดแย้ง นำคำสอนทางศาสนามารับใช้มนุษยชาติเพื่อการรู้เท่าทันและ พัฒนาตัวเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มาร่วมกันค้นหาแนวทางหรือส่งเสริมการสร้างความรัก ความเมตตา กรุณา การแบ่งปันช่วยเหลือ การอดทน การให้อภัยให้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ด้วยเชื่อว่า เมื่อ ศาสนามีบทบาทเป็นแก่นนำในการสร้างสรรค์สันติภาพ สภาวะความคิดที่เกิดจากการเกลียดชัง การมุ่งร้าย กันก็จะลดน้อยลงและไม่ปรากฏ จะก่อเกิดสังคมแห่งการให้อภัยและอดทนต่อกันและกันมากขึ้น

2. เปรียบเทียบหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพระหว่างศาสนาต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าและความสำคัญของศาสนา การมีความเข้าใจในแต่ละศาสนาจะทำให้เกิด การปรับตัว หรือปฏิบัติ และนำคำสอนทางศาสนามาใช้ให้เกิดสันติสุขต่อสังคมในหลายมิติได้ เช่น เพื่อการ ดำรงรักษาความบริสุทธิ์ของคำสอนไว้ การศึกษาคำสอนเพื่อให้เราได้เข้าใจอย่างทอ่งแท้ในคำสอนแต่ละ ศาสนา เพื่อป้องกันการนำเอาศาสนาเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง เช่น นักการเมือง และอื่นๆ ซึ่งอาจก่อปัญหาได้ในอนาคต ทุกฝ่ายควรชี้แนะให้ทุกฝ่ายยึดหลักการทางศาสนาไว้ ดังนั้น การ พัฒนา ฝึกฝนอบรมเพื่อให้มนุษย์มีความรู้ มีจริยธรรม มีความมั่นคงในหลักคำสอนทางศาสนา คือ มีความ เข้าใจในปัญหาของชีวิตและตระหนักในคุณค่าของหลักธรรมให้มากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะก่อให้เกิดการ พัฒนาต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมมนุษย์

หลักการและวิธีปฏิบัติทางศาสนา ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน หลากหลาย ก่อให้เกิดวิถีปฏิบัติที่แตกต่างกัน แบ่งแยก และแปลกแยก โดยแต่ละศาสนามีอุดมการณ์มุ่งมั่นที่จะ

ธำรงรักษาความบริสุทธิ์ ความมั่นคง ของศาสนาและหลักศรัทธา ทำให้เกิดภาวการณ์ยึดมั่นถือมั่น นำไปสู่การไม่ลงรอยกันในที่สุด นอกเหนือจากความแตกต่างหลากหลายระหว่างชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความแปลกแยก มีพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนอคติทางศาสนา แฝงเร้นไว้ด้วยความรู้สึกต่อต้านกันเป็นศัตรูกัน ถือเขา ถือเรา โอกาสที่จะเกิดความกระทบกระทั่งกันได้ง่าย แม้ในเรื่องเล็กน้อย ที่โน้มนำไปสู่ความรู้สึกดูหมิ่น ดูแคลน และการกระทำที่รุนแรง ความขัดแย้งทางศาสนาเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นง่ายและรุนแรง เนื่องจากผู้นับถือศาสนาแบบยึดมั่นถือมั่นจะเห็นว่าศาสนาหรือลัทธิที่ตนนับถือดีกว่าของผู้อื่นละไม่ยอมรับคนต่างศาสนาต่างลัทธิ ทั้งนี้เพราะคนเหล่านั้นมีพื้นฐานความเชื่อต่างกันและตีความศาสนาไปตามความเชื่อของตน ผลที่ตามคือ แบ่งแยก แข่งขัน ไม่ไว้ใจกัน เมื่อเกิดการแข่งขันก็ตั้งป้อมสู้กันและไม่ไว้ใจกันก็อยากทำลายฝ่ายตรงข้าม

ในการศึกษาแนวคิดและวิถีปฏิบัติของศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ซิกข์ ผู้วิจัยได้พบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนาที่น่าสนใจ ซึ่งจัดว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับการทำความเข้าใจในอัตลักษณ์และการเรียนรู้ที่จะยอมรับหรือเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของความเข้าใจในวิถีและรูปแบบของแต่ละศาสนา ไม่มองความแตกต่างเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง สามารถนำหลักการเหล่านั้นนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมปัจจุบัน ประกอบด้วย ศาสดา หลักความดี เป้าหมายสูงสุด หลักคำสอนที่สำคัญหลักในการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติจริยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมหลักความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย และหลักปฏิบัติและพิธีกรรมเพื่อเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้เกิดสันติสุข

กล่าวโดยสรุปความเหมือนและความแตกต่างระหว่างศาสนา โดยภาพความคือความสอดคล้องของหลักคำสอน คือ ทุกศาสนาต่างมุ่งเน้น การทำความดี ละเว้นความชั่ว การแสดงความรักความเมตตา เสียสละ มุ่งพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ขยันหมั่นเพียร ให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน ทุกศาสนามุ่งสอนให้เป็นคนดี ไม่คิดร้ายกับผู้อื่น เหล่านี้เป็นเพียงจุดมุ่งหมายพื้นฐาน แต่ถ้าเราศึกษา จุดมุ่งหมายสูงสุดของแต่ละศาสนาแล้ว จะไม่เหมือนกัน จากบริบทแต่ละศาสนาได้มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดความคิดความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณีและบรรทัดฐานทางสังคม ถ้าสังคมได้หันมาศึกษาและปฏิบัติตามคำสอนอย่างจริงจัง เชื่อได้ว่าสังคมย่อมเกิดความสงบสุขอย่างแน่นอน

จุดร่วมของคำสอนที่เป็นหลักคำสอนสากล

สังคมมนุษย์มีความจำเป็นต้องมีเกณฑ์ตัดสินที่จะวัดหรือจำแนกแยกแยะว่าอะไรดีอะไร ชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร ซึ่งหลักการดังกล่าวสามารถค้นหาได้ในคำสอนทางศาสนา เนื่องด้วยทุกศาสนาต่างมุ่งสอนให้คนเป็นคนดี ดังนั้น คำสอนแต่ละศาสนาย่อมมีหลักเกณฑ์ที่สอดคล้องและมีหลักการที่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้ ในที่นี้หมายถึง เกณฑ์ปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากลที่ทุกคนสามารถยอมรับกันได้ และใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณธรรม หรือจำแนกความดี ความชั่วได้ เพราะศาสนาทุกศาสนามีคำสอนที่มุ่งสอนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ช่วยให้สมาชิกของสังคมสงบสุข เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข (Satit Kamara Pava, 2017) ดังนั้นคำสอนแต่ละศาสนาจึงกลายเป็นกฎศีลธรรมของสังคม

เป็นแหล่งกำเนิดจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี และนี่เองได้กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน ดังจะกล่าวดังต่อไปนี้

กล่าวโดยสรุป ศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก เมื่อบุคคลที่เกิดมาในศาสนาใดก็จะนับถือศาสนานั้นและมีความประพฤติตามศาสนาที่ตนนับถือ ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพฤติกรรมของมนุษย์ แม้ว่าศาสนาจะมีความแตกต่างกันในส่วนคำสอนที่มีมากมาย แต่ถึงอย่างนี้ ก็ยังมีส่วนที่สามารถจัดได้ว่าเป็นคำสอนที่เป็นหลักสากลที่มีจุดมุ่งหมายอยู่บ้าง กล่าวคือ ทุกศาสนามีความสอดคล้องกันในเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข กล่าวสรุปโดยรวมจึงพบคำสอนทุกศาสนาต่างก็มีคำสอนที่เหมือนกัน คือ มีปราชญ์ในทุกศาสนา ซึ่งจัดได้ว่าเป็นหลักสากลที่ยอมรับปฏิบัติร่วมกันได้ ซึ่งพอประมวลเป็นหลักการใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. **การทำความดี ละเว้นความชั่ว** เช่น ศีล 5 ของศาสนาพุทธ บัญญัติ 10 ประการของศาสนาคริสต์และหลักศรัทธา 6 ประการกับหลักปฏิบัติ 5 ประการของศาสนาอิสลาม เป็นต้น
2. **การพัฒนาตนเองและการพึ่งตนเอง** เช่น ศาสนาพุทธสอนว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ศาสนาพราหมณ์มีหลักอาศรม 4 ศาสนาอิสลามสอนให้คนไฝหาความรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นต้น
3. **ความยุติธรรม ความเสมอภาพและเสรีภาพ** เช่น ศาสนาพุทธสอนหลักออคติ 4 คือ ฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยาคติ ศาสนาอิสลามก็สอนให้ดำรงความยุติธรรมอย่าถือตามอารมณ์ใครในการรักษาความยุติธรรม เป็นต้น
4. **การเสียสละหรือการสังคสมสงเคราะห์** เช่น ศาสนาพุทธสอนหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา ศาสนาอิสลามมีการบริจาคซากาต แก่ผู้ขัดสน ศาสนาคริสต์ก็จะเน้นให้มนุษย์เสียสละให้อภัย เอื้อเฟื้อ เป็นต้น
5. **ความอดทนและความพยายาม** เช่น ศาสนาพุทธสอนหลักคำสอนอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ศาสนาอิสลามมีการละหมาดวันละ 5 ครั้งจึงถือว่าเป็นความพยายามที่จะขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์
6. **ความรักความเมตตา** เช่น ศาสนาคริสต์เน้นเรื่องความรักความเมตตา ศาสนาพุทธสอนหลักเมตตาธรรมเป็นเครื่องคำจุนโลก เป็นต้น
7. **ความมีคุณธรรมอดทน อดกลั้น** เช่น ศีลของศาสนาพุทธ บัญญัติ 10 ประการของศาสนาคริสต์ การถือศีลอดของศาสนาอิสลาม เป็นต้น
8. **การยกย่องเคารพบิดามารดา** เช่น ศาสนาพุทธกล่าวไว้ว่าบิดา มารดาเป็นพระพรหมของลูก ศาสนาคริสต์มีไว้ในบัญญัติ 10 ประการ ข้อที่ 4 ว่า จงนับถือบิดา มารดา เป็นต้น
9. **การไม่แบ่งชั้นวรรณะ** เช่น ศาสนาพุทธสอนว่า กำเนิดชาติตระกูลมิได้ทำให้บุคคลเป็นพราหมณ์ เป็นกษัตริย์ เป็นพ่อค้า ความประพฤติของบุคคลเป็นเครื่องกำหนดบุคคล ทุกคนเท่าเทียมกัน ศาสนาอิสลามถือเป็นหลักสำคัญว่า หลักศรัทธาและหลักบัญญัติต้องอยู่ในเงื่อนไขการไม่แบ่งชั้นวรรณะอย่างชัดเจน เป็นต้น

10. ไม่เสพสุรา ไม่เล่นการพนัน และไม่พูดจาขยายความ เช่น ศีลในศาสนาพุทธ บัญญัติ 10 ประการในศาสนาคริสต์ หลักบัญญัติในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

จากคำสอนที่ปรากฏ จะเห็นว่าศาสนาทุกศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นแนวเดียวกันคือ ต้องการให้ทุกคนเป็นคนดี ทำแต่สิ่งดีงาม แสวงหาสันติสุข รักความสงบ ดังนั้น ไม่ว่าใครจะนับถือศาสนาใดก็ตาม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขที่สำคัญกว่านั้น ก็คือ ศาสนาจะเป็นเครื่องการยอมรับและเข้าใจ หรือเคารพในเชื้อชาติ ละเอกลักษณะของแต่ละศาสนา (Vitsanu Thanyaanon, 2017) ศาสนาสามารถปลูกฝังความเข้าใจและเรียนรู้ในวัฒนธรรมของคนอื่น เป็นคนมีความขยันหมั่นเพียร อดทน เมื่อนุญชั้ยยอมรับในลักษณะอันแตกต่างระหว่างกันได้แล้วความสัมพันธ์อันดีย่อมเกิดขึ้น ความเป็นมิตรภาพและการช่วยเหลือเผื่อแผ่ต่อกันก็จะตามมา (Phrarajkawe, 2017) การมีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกและยอมรับในความหลากหลายจึงจะสามารถนำมาซึ่งสันติภาพที่จะบังเกิดขึ้นในสังคมโลกได้ ดังนั้น ความเลื่อมใสศรัทธา หรือการปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาจึงเป็นเครื่องมืออย่างดีเลิศในการฝึกพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ และจะเป็นหลักประกันการเคารพในเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศแห่งความสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน

3. การบูรณาการหลักการและวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพในศาสนา

วัตถุประสงค์แท้จริงส่วนหนึ่งของแต่ละศาสนา เพื่อให้พึงตนเองได้ โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่างไป จะพึงวัตถุภายนอกในกรณีที่เป็นต่อสุขภาพ อนามัย ความจำเป็นด้านปัจจัย 4 มีเครื่องนุ่มห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ ฉะนั้น จุดมุ่งหมายของคำสอนทางศาสนาล้วนเป็นไปเพื่อให้รู้ความสำคัญในการดำเนินชีวิต จะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์ไม่ประมาทในการทำกิจการ โดยผ่านกระบวนการฝึกฝนอย่างเป็นระบบ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามและส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอย่างสันติสุข การจัดคำสอนและแนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนาตามกรอบแนวคิดในการสร้างเสริมสังคมให้เกิดสันติสุขที่รอบคอบและครอบคลุม หรือรอบด้าน และตลอดวงจร เรียกว่า ภาวนา หมายถึง การพัฒนาชีวิตให้เกิดความเจริญงอกงามในทางที่ดีงาม ตามหลักพุทธสันติวิธี แบ่งออกเป็น 4 ได้แก่ การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา) การพัฒนาด้านศีล (ศีลภาวนา) การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวนา) การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ดังนี้ต่อไป

1. เว้นจากการทำชั่วและมุ่งทำความดี ทุกศาสนาสอนให้ละเว้นการทำความชั่วและทำแต่ความดีทั้งสิ้น เพื่อให้ศาสนิกชนทั้งหลายเป็นคนดีนั่นเอง ถึงแม้แนวทางปฏิบัติของแต่ละศาสนาอาจมีข้อแตกต่างกันไป

2. ความรัก ความเมตตา แต่ละศาสนากล่าวถึงความรักความเมตตาไว้มากมายทั้งหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์ และคำสอนแทรกไว้ในแต่ละตอนของคำสอนนั้นๆ บางครั้งก็มีคำสอนทำนองภาวนาจิตใจ (Phramaha Wutthichai Wachiramatee, 2016)

3. การเสียสละหรือการสังคสมสเคราะห์ เมื่อมนุษย์มีความรักความเมตตาแล้ว ก็จะมีคามเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4. ความอดุสาหะและพัฒนาตนเอง ศาสนาต่างๆ สอนให้คนมีความเพียร อดทน ขยันขันแข็ง และมีความอดุสาหะ มีความพยายาม อันจะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จและรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ 4 อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มีคติเตือนใจ เช่น ความเพียรอยู่ในความสำเร็จอยู่นั้น

5. ความยุติธรรม คำสอนทุกศาสนาเน้นเรื่องความยุติธรรม เพราะการที่สังคมจะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขนั้น จำเป็นต้องมีหลักแห่งความยุติธรรมเป็นแกนกลาง

ปัญหาอุปสรรคต่อการสร้างสันติภาพในมิติของศาสนา จากหลักการและแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาจะพบว่า ทุกศาสนาล้วนมีคำสอนที่ส่งเสริมต่อการสร้างสันติสุขทั้งในระดับสังคมและบุคคล (Nhumsuk, 2017) แต่ในสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กลับพบว่า ศาสนาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้ง นั้นหมายความว่า จุดมุ่งหมายของศาสนายังไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างแท้จริง ปัญหาอุปสรรคการนำคำสอนมาสร้างสันติภาพนั้นเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น (1) ความอยุติธรรมทางสังคม (2) ปัญหาทางสังคม ความเจ็บป่วยทางสังคม และการขาดความสุข (3) การคอร์รัปชั่น (4) ความไร้ซึ่งเสถียรภาพ (5) ความไร้ซึ่งความยั่งยืน และ (6) ความไร้ซึ่งสันติสุขและสันติภาพ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการสร้างสันติภาพในมิติศาสนา (1) สันติภาพ (Peace) สันติภาพเป็นสังคมแห่งเป้าหมายที่มนุษย์ชาติมุ่งหวังที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักสันติภาพบางท่านอาจจะตีความสันติภาพว่าเป็น “เป้าหมาย” ของชีวิตและสังคม (2) สันติวิธี (Peaceful Means) สันติวิธีเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่ “สันติภาพ” ทั้งมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมิติภายใน และภายนอก หรือในเชิงปัจเจก และ (3) สมานฉันท์ (Reconciliation) เนื้อแท้ของคำนี้บางท่านตีความว่า “การคืนดี” หรือ “การฟื้นคืนดี” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประนีประนอมกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มขัดแย้งให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข (4) ความปรองดอง (Harmony) หรืออาจจะตีความหมายของคำนี้ว่า “ประสมกลมเกลียวเป็นหนึ่งในเดียวของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งคำนี้มีนัยที่สะท้อนทั้งในมิติภายใน และภายนอก

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา พุทธทาสภิกขุ ได้ชี้ให้เห็นว่า การที่สันติภาพจะเกิดขึ้น และสำเร็จผลตามที่ต้องการนั้น ปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวมต้องตั้งปณิธานร่วมกัน 3 ประการด้วยกัน (1) การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ (2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา (3) ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม “หลักความคิดหลักสากล 3 ประการ จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดสันติภาพ กล่าวคือ (1) ความจริงที่เป็นสากล คือ หลักความจริงที่เป็นกลางๆ มีผลเสมอเหมือนกันแก่ทุกคนทุกที่ รวมทั้งทุกศาสนา (2) ความเป็นมนุษย์ที่เป็นสากล คือ ความเป็นมนุษย์ที่จะต้องมองเห็น เข้าใจ ให้ความนับถือเสมอกัน การทำร้ายและทำลายชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะมิสังกตใดหรือไม่ (3) ความมีเมตตาที่เป็นสากล และหลักสาราณียธรรม 6 ประการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

การนำวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์นั้นจะต้องคำนึงถึงบริบทของเท็จจริงของสภาพแวดล้อม เกี่ยวกับสถานที่ บุคคล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สังคมทุกสังคมย่อมมีคติความเชื่อที่เป็นรากฐานที่แตกต่างกันออกไป ศาสนาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สังคม แต่ในท่ามกลางของการเปลี่ยนแปลงของโลกเชิงกายภาพที่เทคโนโลยีแทรกแซงเข้ามาถึงวิถีชีวิตของผู้คน หากอาศัยเทคโนโลยีไปในทางที่ดีก็ย่อมอำนวยประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน สังคม แต่หากไม่แล้วก็ย่อมก่อให้เกิดโทษเป็นผลพวงกระทบถึงกันและกัน

โดยพื้นฐานของมนุษย์ ปัจจัยสี่ คือ อาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ต้องมีและเป็นเครื่องอาศัยดำรงอยู่ได้แล้ว จิตใจและจิตวิญญาณเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญที่มนุษย์จะต้องแสวงหาอย่างน้อยก็กลมเกลียวจิตใจให้อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ และทั้งยังสร้างสรรค์สังคมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การแบ่งปัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกัน ดังนั้น การเข้าใจถึงแก่นแท้ของศาสนาของตนและการพิจารณาถึงบริบทของสังคมรอบข้างที่เป็นไปย่อมทำให้เข้าใจถึงเหตุผลของการมีอยู่และการใช้ศาสนาให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้อย่างกลมกลืน อย่างเข้าอกเข้าใจกันและกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนในครั้งต่อไป

1. การนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันว่าเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายว่าเป็นอย่างไร ในแง่มุมของศาสนาต่างๆ
2. การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนจากรัฐในการส่งเสริมการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา ในสถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ที่เกิดกรณีพิพาทระหว่างศาสนา โดยให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วม
3. การศึกษาถึงอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งบนพื้นที่สาธารณะ เช่น ในโลกออนไลน์ และนำมาสู่การสร้างผลกระทบในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ว่ามีมากน้อยแค่ไหนและเตรียมการอย่างไรในกรณีที่จะแก้ไขปัญหา

References

- Chavalitthamrong, S. (2003). *Wide field of Political Science*. Bangkok: Sawitchan Printing.
- Janchidfa, S. (2006). *Violence in the Mist: What to See, and in the Three Southern Border Provinces*. Bangkok: Kobfai.
- Khandi, A. (2010). *The spirit of Nonviolence, Heritage, on the Path of Peace, Learning my Way*. Bangkok: Komolkeemthong Foundation.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nhumsuk, A. (2017). Faculty of human science, Ramkhamhaeng University. *Interview* September 26.
- Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2015). *Dictionary of Buddhism*. (24th ed.). Bangkok: Prithamma.
- Phramaha Hansa Dhammahaso. (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integrating the Principles and Tools to Manage Conflict*. Bangkok: 21 Century.
- Phramaha Khwanchai Kittimethi (Hemprapai). (2017). The Concept of the Amnesty in Theravada Buddhist Philosophy. *Journal of MCU Peace Studies*, 5(3), 376-388.
- Phramaha Wutthichai Wachirametee. (2016). *Interview*. October 6.
- Phrarajkawee. (2017). Vice-Rector for Academic Affairs, MCU. *Interview*. September 10.
- Satit Kamara Pava. (2017). Advisors of The Hindu Samath Association. *Interview*. August 11
- Subpityakul, S. (1999). *Human and Peace*. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Thanyaanon, V. (2017). Head of the State Council Deputy Secretary General of the Roman Catholic Bishop hotels, Thailand. *Interview*. September 20.
- Yuri, W. (2004). *The healing strategy to achieve peace together*, translation by Benjawan Saechua. Bangkok: Fuangfa Printing.